RUSKI INWALID

No. 222.

SOBOTA. 18 Września. 1820 r.

CZYLI

WIADOMOŚCI WOJENNE.

Treść. Wiadomości Kraiowe: Królewstwo Polskie. z Warszawy. Wiadomości Zagraniczne: Włochy.

WIADOMOSCI KRAIOWE.

Królestwo Polskie.

z Warszawy, 15 Września.

MOWA

JW. Mostowskiego

Ministra Spraw Wewnętrznych i Policyi, miana na pierwszey Sessyi Seymowey w Izbach złączonych, dnia 13 Września 1820 r.

(Dalszy ciąg.)

Sprawiedliwość.

Gdy nowa organizacyia Sądownictwa stosownie do zasad Konstytucyynych dotąd nie mogła ieszcze bydź zaprowadzoną, Sprawiedliwość w dwóch ostatnich latach pedług form dawnych wymierzauą była; a doświadczenie przekonało, iż każda sprawa w ciągu roku iednego, przez wszystkie trzy Instancyie odsądzoną bydź może.

Z resztą, ośm tysięcy czterysta sześćdziesiąt dwie sprawy w Sądach poiednawczych ugodzone, pięć tysięcy trzysta dwadzieścia ośm rad familiynych odbytych, ośmdziesiąt trzy tysiące osmset sześćdziesiąt ośm w Trybunałach Cywilnych, a czterdzieści siedm tysięcy ośmset siedmdziesiąt dziewięć spraw w Sądach Kryminalnych i Policyi poprawczey odeszłych, dostatecznym są dowodem, iż bieg działań Sądowych w niczem nie był opóźniony.

Z tem wszystkiem, Rząd zaymował się ciągle urządzeniem Konstytucyynem Sądownictwa, którego Statut Organiczny kilkakrotnie i roztważnie w Radzie Stanu roztrząsany, pod zatwierdzenie Nayiaśnieyszego Pana iest odniesiony. Kodexa postępowania Cywilnego ściśle połączone z Organizacyią Sądową, równie zaymowały Radę Stanu; i iako proiekta do prawa, pod rozwagę Izb niezwłocznie przedstawione będą. Proiekta te zdaią się w większey części zadosyć czynić życzeniom obu Izb: Rada Stanu osądziła iednak potrzebą, odroczyć ustanowienie postępowania karnego przez przysięgłych. Przeięta ważnością ich urzędowania,

zastanowiła się nad położeniem naszem, nad okolicznościami nas otaczaiącemi, nad ogólnym składem kraiu zaledwie się z rozwalin dźwigaiącego; i powzięła obawę aby zawczesnem doświadczeniem nie pozbawiła nas i potomstwo nasze, dobroczynnych tey ustawy owoców.

Prawo na ostatnim Seymie uchwalone tyczące się zapewnienia własności, iest w ciągłem wykonaniu. Stosownie do przepisanego porządku, hypoteki w Woiewództwie Mazowieckiem i w mieście *Warszawie* są zupełnie zaprowadzone, a w Woiewództwie Kaliskiem znacznie posunięte.

Oszczędzenia na Budżecie Kommissyi Rządowey Sprawiedliwości z dwóch lat ubiegłych, wynoszą blisko 300,000 złotych, które do Skarbu publicznego zwrócone zostały.

Sprawy Wewnętrzne.

Unikaiąc powtarzania czynności szczegółowych Kommissyi Rządowey Spraw Wewnętrznych i Policyi, które iuż przy otwarciu przeszłego Seymu miałem zaszczyt wyłożyć, dostatecznem będzie donieść, iż te z równem staraniem i wytrwałością daley prowadzone były, tyle przynaymniey, ile okoliczności i możność nasza dozwalały. Wyszczególnienia obszernieysze w tey mierze, są zamieszczone w zdaniu sprawy Królowi od Rady Stanu podanem, a które Izbom udzielone zostanie.

Nowe urządzenia zaprowadziły Rady Woiewódzkie w skutku podziału kraiu naszego; przepisały tryb działania Urzędom municypalnym i Wóytom w miastach i włościach, dla zapobieżenia tak opieszałości iak dowolności w tych ostatnich ogniwach Administracyynych, których bezpośrednie dotknięcie naywięcey czuć się daie obywatelom. Dokładnieysze spisy, ludność ogólną Królestwa do 3,438,728 głów wykazały, i dowodzą, iż znaczne iey umnieyszenie przez klęski woienne w poprzednich latach zrządzone, iuż iest zapełnione; a chociaż słusznie mniemać można, iż ludność ta w części iest raczey przywrócona iak pomnożona, z tem wszystkiem osadzanie kolonistów obcych niemało się do iey ilości przyłożyło, równie iak liczba dzieci przez przyśpieszone małżeństwa zwiększona, a szczepieniem ospy zachowuiącey utrzymana. Są to niezaprzeczone skutki i dobrodzieystwa pokoiu, który widocznie wzmaga przemysł i rolnictwo nasze. Wielu światłych właścicieli walcząc z niedostatkiem pochodzącym z braku odbytu i niskiey ceny płodów rolniczych, tudzież i koniecznością uiszczenia ciężarów publicznych i prywatnych, nie przestali iednak czynić szlachetnych usiłowań dla podźwignienia swoich własności; ulepszenia rolnictwa, rodów bydła i trzód o cienkiey wełnie iuż w kraiu naszym znacznie rozmnożonych. Zakłady Rządowe merynosów, koni i bydła dzielnie się do tego przyłożyły; równie iak pozwolenie Nayiaśnieyszego Pana do wolnego wprowadzania koni i wołów z Ukrainy i Rossyi, przyśpieszyło zastąpienie zniszczonych przez woynę zaprzęgów. Rząd między innemi zachęceniami, wyznaczył dziesięć mieysc bezpłatnych dla uczniów ćwiczących się w praktyce doskonalszego gospodarstwa, i kształcących na przyszłość szkołę biegłych zawiadawców rolniczych, których brak i potrzeba równie się we wszystkich prawie kraiach czuć daie. Przedsięwzięto osuszenie błot, oczyszczenie dalsze koryta tudzież opatrzenie brzegów *Wisły* i innych rzek, w celu ułatwienia i zabezpieczenia ich spławności. Roboty około dróg bitych znacznie posunięto, chociaż liczba dni szarwarkowych na to przeznaczonych zmnieyszoną została, a nawet, stosownie do życzeń obu Izb, proiekt maiący na celu zamianę i zastąpienie służby szarwarkowey iuż iest od Nayiaśnieyszego Pana zatwierdzony.

Miasta Królestwa od wielu lat czekały aby dzieło dotąd dla swey trudności i zawiłości zaniedbane, mogło bydź przedsięwzięte w celu wyiaśnienia ich stanu wynalezienia i wyrachowania ich funduszów, sprawdzenia i zamknięcia rachunków ich kass ustalenia przychodów i wydatków rocznych, tudzież postanowienia iakim nadborem będą mogły na nieuchronne potrzeby, iako też na zamierzone ulepszenia rozrządzać. Dzieło to iest w wykonaniu i po większey części przez Dozorców ku temu mianowanych ukończone. Wskutku tey czynności główne miasta Woiewództw i inne celnieysze iuż znaczne postępy pod względem czystości, bruku i oświecenia ulic na wzór stolicy uczyniły. Kaucyie, do których składania niektórzy z ich Urzędników obowiązani zostali, założenie cegielni i pieców wapiennych od Rządu ułatwione, iako też pożyczki pieniężne przez niego udzielane, przyśpieszaią w nich stawianie domów trwałych i porządnych. — Towarzystwo ogniowe przykłada się do tego przez ukończenie nowego Kadastru, i przez rzetelność w ścisłem wykonywaniu teraźnieyszych obowiązków swoich. Urządzenie Szpitalów sprostowano i pod ścisleyszą rachunkowość oddano. Wię-

zienia publiczne odnowiono, tudzież pod względem porządku i zdrowia ulepszono tymczasowie, nim nowa ich organizacyia podług zasad ogólnych i wydoskonalonych zamierzona, będzie mogła bydź uskuteczniona w stosunku do rozporządzeń Kodexu postępowania karnego, obradom Seymowym podać się maiącego.

Wiele miast winny wzrastaiące swoie powodzenie rozmaitym rękodzielniom świeżo zaprowadzonym, iakim administracyia nie przestawała dopomagać, szczególnie sukiennym które iuż rocznie blisko trzy miliony łokci sukna różnego gatunku wyrabiaią.

Chociaż ścieśniony zatamowaniem płodów naszey ziemi, i ztąd wynikaiącey rzadkości gotowych pieniędzy, handel znalazł iednak ułatwienie w znaczném zmnieyszeniu cła wchodowego dotąd opłacanego od zagranicznych towarów sprowadzanych na Warszawskie Jarmarki, dla użytku których obszerne są wystawione składy; w zniesieniu komor granicznych między Królestwem i Rossyią; w otworzeniu związków bezpośrednich między *Warszawą* i *Odessą*; w zaprowadzonych przez Administracyią powozach pocztowych pewnych i wygodnych, obok domów przeprzęgowych, które z oszczędzeń na dochodach swoich każe wystawiać.

Dyrekcyia górnicza prowadząc daley i doskonaląc dawniey zaczęte prace, ieszcze rozprzestrzeniła ie przez otworzenie kilku nowych kopalni; przez obszerną rękodzielnią marmurów założoną w *Chęcinach*, gdzie iuż są ukończone budowle potrzebne, mogące zatrudnić przeszło 200 więźniów; przez zaprowadzenie walcowni na blachy z różnych kruszców, mianowicie z cynku, którego niewyczerpane kopalnie, doskonały gatunek i tanność, powinny upowszechnić w kraiu naszym użytek tego rodzaiu przemysłu; przez zagospodarowanie dokładne lasów powiększonych, rozmierzonych i podzielonych podług teraźnieyszych tey sztuki zasad. Oprócz tego wielką liczbę hut i mieszkań wystawiono w dobrach górniczych.

Liczne roboty przedsięwzięte w *Warszawie* są każdemu widoczne. Hoyność Monarchy przeznaczywszy dochody swoiey korony na polepszenie i ozdobę kraiu, Rząd tem bardziey mógł przyśpieszać wzniesienie tych gmachów publicznych i prywatnych, które odmładzaią i ozdabiaią stolicę, równie iak główne miasta Woiewództw, a których liczba iuż iest znacznieysza za teraźnieyszego panowania, niż była przez cały przeciąg poprzedzaiącego wieku. — I nie próżny to lub płochy zbytek tym pracom przewodniczy. Gdy trwałe i wygodne drogi, sławne koryta się tworzą; gdy obszerne budowle wznoszą się dla pomieszczenia godnie Władz kraiu, którego przyszłe losy spoczywaią w myśli iego Wskrzesiciela; gdy mnóstwo właścicieli widzi się zachęconemi do stawienia licznych i ozdobnych pomieszkań; na tenczas ta ziemia rolnicza ściąga rękodzielnie i ludność, które wyrobią, użyią i pomnożą iey płody; wskazuie nową Oyczyznę czynnemu przemysłowi i kunsztom pocięszaiącym; wzmaga handel, ten łańcuch szacowny, który zbliża istoty i odległości, który wprowadza wszędzie wygody i obyczayność, rozwiia oświecenie i wolność, wykonywa to śpiesznie, co filozofiia z ostrożnością doradza, stanowi wspólnictwo wyobrażeń i słodyczy towarzyskich, uwiecznia płody dowcipu i dobroci, czyni z myśli *Newtona* i *Monteskiego* dziedzictwo rodzaiu ludzkiego; a nawet gdy iuż czas pochłonie ich zwłoki śmiartelne, dozwala ieszcze w piersiach naszych tchnąć i żyć wielkomyślnym duszom tych ludzi, którzy pomnożyć światło i służyć sobie podobnym zdołali.

Tak handel rozszerza i uświęca zaszłe podania: tak przeniesie do następnych pokoleń słodką pamiątkę Monarchy, który dozwolił przyzwać do naszey rodowitey ziemi zabłąkane iey obrońców cienie; który chciał, ażeby na ich odzyskanych grobowcach dzieci nasze mogły przywykać do wymawiania nazwisk *Kościuszki* i *Józe[illegible] Poniatowskiego*; i który przedsięwziął założy[illegible] nami rzadkie sprzymierzenie wolności, bez którey nie ma szczęścia, z porządkiem, bez którego nie ma wolności.

Zaymuiąc się tylą rozmaitemi pracami, nie przepomniano ograniczyć wydatków, podciągaiąc ie pod oszczędność iakiey stan Skarbu wymaga. Nieuchronna konieczność znagliła Xięcia Namiestnika do przedstawienia Nayiaśnieyszemu Panu potrzeby zmnieyszenia budżetu Kommissyi Spraw Wewnętrznych i Policyi o milion dwakroć sto tysięcy złotych, co też istotnie nastąpiło na rok 1820; a prócz tego zaległa iey w Skarbie podobna summa z Etatu roku 1819.

(Dokończenie iutro.)

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

Włochy.

z Sycylii, 19 Sierpnia.

Maiątek prywatny napastnie przez włóczące się gromady zrabowany, wynosi dotychczas do

kilku milionów.—Wszystkie prawie czółna rybackie w Palermo zamienione są teraz w łodzi kanonierskie.

Gueryllasowie palermscy zrabowali, a potém podpalili miasto Kaltanizettę, a to dla dania iak mówili *nauczaiącego przykładu.*

od Granic Włoskich, 28 *Sierpnia.*

Według ostatnich wiadomości z Włoch wyższych, woyska Austryiackie zaięły iuż brzegi rzeki *Adigio* i prowincyią między nią i Bresta leżącą, gdzie się na kwaterach domowych rozlokowały. Zresztą niesłychać iescze dotąd, aby między Austryią i Królestwem Neapolitańskiem miało przyyść do boiu. — Xiąże *Jabłonowski* dotychczasowy poseł Austryiacki w Neapolu, odwołanym został iak powiadaią z tamtąd, i z całym swoim orszakiem opuścił pomienioną stolicę. Orszak iego pozostał iescze do pewnego czasu w Rzymie; lecz sam powraca do Wiednia. Słychać także że inne dwory odwołały swych posłów z Neapolu.

Mianowano iak mówią osobną iuntę maiącą sądzić Jenerała *Church* i *Naselli*, do składu którey należą cywilni i woyskowi urzędnicy.—Gazeta palermska *Fenix*, twierdzi że naypierwszym i naygłówenieyszym dowodcą powstania był pomieniony Jenerał *Naselli.*

W pismach z Palermo czytamy że Xiąże *Cataldo* podstąpił pod Kaltanizettę z korpusem 8000 woyska liczącym, za którym znaczne posiłkowe ciągną oddziały. To, iak się zdawało pomyślne na obywatelach tamecznych sprawiło wrażenie. Na znak zgody wysłali przeciwko pomienionemu woysku chorągiew białą, którą żołnierze z braterską przyiaźnią przyięli; lecz po nieiakim czasie zebrawszy przewyższaiącą siłę, wiarołomni obywatele uderzyli na woysko i znacznie ie uszkodzili; rozlanie krwi było wielkie, przy czem niemało żołnierzy legło na placu, a więcey iescze ciężkie odniosło rany. Woyska roziątrzone tak podstępnem napadnieniem, bez porządku ruszyły do miasta i szturmem ie dobyły. Kosztowało to życia wielu obywatelom, a pozostali połączyli się z tak nazwaną stroną *niezawisłych.*

Z powodu wzięcia Kaltanizetty iunta palermska wydała nową odezwę, przez którą wzywa wszystkich Sycyliyczyków do wspierania iey zamiarów, a przeciwników swoich bez litości okłada obelgami. Miasta *Girgenti* i *Melazo* iuż się z nią połączyły; lecz Trapani oblężone iest przez woyska *niezawisłych*, których drugi korpus iest pod *Cefalo* o 60 mil włoskich od Palermo po drodze do Messyny. Wszystkie prawie wielkie drogi na tey wyspie tak są osadzone to woyskami, to zbroynemi włoczącemi się kupami, iż wcale niebespieczno po nich przeieżdzać; naywięcey zaś dokazuią niewolnicy galerowi, którym powrócono wolność.—Do portu palermitańskiego zawinęła fregata Angielska celem bronienia osobistego bespieczeństwa i maiątków, znayduiących się tam Anglików; lecz ponieważ nadpłynęła ze Smirny, niepozwolono iey zatem żadnych z brzegiem stosunków.

Arcybiskup Palermitański uznawszy, że urząd prezesa innty nieodpowiedni iest iego stanowi, złożył go z siebie i na mieyscu swem zostawił Xiążęcia *Villafranca.* Sama iunta (zapewne dla dania sobie większey powagi) wezwała na posiedzenia i rady swoie Konsulów czyli Syndyków rozmaitych towarzystw, przez co powiększyła liczbę członków swoich do 70 osob.—Taż iunta uorganizowała wszystkie sądownictwa na wzór hiszpańskich. Z Neapolu zawinęły do Palermo dwa okręty; lecz z passażyierów, sami tylko cudzoziemcy i Sycyliyczycy niewoyskowi, otrzymali pozwolenie wystąpienia nabrzeg; Neapolitańczycy zaś i inni woyskowi musieli zostać na okrętach.

Policyia rzymska trudni się teraz ściganiem zbóyców, którzy nietylko pozaymowali wszystkie drogi prowadzące do Neapolu; lecz nadto maią szpiegów swoich w rozmaitych miastach i osadach. U iednego z tych schwytanego niedawno, znaleziono kilka listów, pisanych znakami hieroglificznemi, których bez klucza przeczytać niepodobno.

Kurs Petersburski.

Dukat: hollend: nowy	—	rubli as:	—	11 60. k.
Ditto — Ditto stary	—	Ditto	—	11 — —
Rubel srebrny	— —	Ditto	—	3 70.—

W PETERSBURGU.

w drukarni woienney Głównego Sztabu JEGO CESARSKIEY MŚCI.